

Kansassa kasuavassa

I

Villmanstrand, 1923

Alkukesän aurinko porotti työväentalon ikkunan läpi ja kehysti säteillään takaseinälle levitetyn leijonalipun. Väki hikoili ja kohisi täyteenahdetussa salissa ja mattimyöhäiset saivat kavuta ikkunalaudoille istumaan kun puheenjohtajan nuija jo vaati huomiota osakseen. Laurin pyhäpuvun kaulus kiristi ja hän yritti kiskoa hihoja alemmaksi. Hän oli halunnut pukeutua kouluvaatteita siistimmin, mutta nyt tuntui että kaikki tuijottivat.

Vähän kerrassaan väki hiljeni ja puheenjohtaja selvitti kurkkuaan. "Tervetuloa seuraamaan Suomalaisen Kulttuurin ja Kirjallisuuden Seuran luentoa ja keskustelutilaisuutta. Vieraamme tänään on suomalaisen kansaperinteen erikoistuntija ja yksi kuningaskunnan merkittävimpiä kansantieteilijöitä. Hän on kunnostautunut suullisen kansanperinteen kerääjänä, suomalaisen kulttuurin tinkimättömänä vaalijana ja uupumattomana kansallisen sivistyksen levittäjänä. Tänään hän kertoo meille maisteri Elias Lönnrotista ja Kalevalasta, lähes unohdetusta suomalaisen kansanrunouden kokoelmasta ja sen merkityksestä suomen kielelle ja kulttuurille."

Puheenjohtaja viittasi kohti tyylikkästi pukeutunutta miestä joka kumartaen nousi lavalle. "Tervetuloa professori Relander Turun kuninkaallisesta akatemiasta."

Yleisö puhkesi suosionosoituksiin. Lauri puristi penkkinsä reunaa rystyset valkoisina. Kaupungissa harvoin nähtiin näin suurta suomenkielistä tilaisuutta, siitä oli ollut ilmoituksiakin viikkokaupalla. Lauri toivoi että kaikki sujuisi rauhallisesti. Tampereella suomenmielisten kokous oli muuttunut tappeluksi ja poliisia oli tarvittu. Hän kuuli siitä koulussa, heille kotiin ei tullut lehtiä.

Rauhallisesti Relander astui puhujankorokkeelle, asetti ohutsankaiset silmälasit nenälleen ja avasi pienen mustakantisen kirjan eteensä. Sitten hän kohotti kättään ja kun yleisö vaikeni hän lausui vakaalla äänellä:

"Mieleni minun tekevi, aivoni ajattelevi,

lähteäni laulamahan, saa'ani sanelemahan,
sukuvirttä suoltamahan, lajivirttä laulamahan."

Värähdys kulki Laurin päästä varpasiin. Hän pidätti hengitystään ja ahnaasti imi jokaisen sanan itseensä. Viimeinenkin supina salissa vaimeni kun Relander jatkoi kolmannen säkeen loppuun ja sulki sitten kirjansa. Yleisö odotti ääntäkään päästämättä.

"Noin alkaa Kalevala, suomalaisten tärkein ja tuntemattomin kirja", hän julisti ja yleisö ratkesi uudestaan suosionosoituksiin. Relander ei jäänyt odottamaan niiden loppumista vaan jatkoi: "Siitä on miltei sata vuotta kun maisteri ja lääkäri Lönnrot aloitti runoelmansa kokoamisen. Vuosikaudet hän samosi Karjalan kyllä poimien talteen viimeiset rippeet suomalaisesta kansanrunoudesta ennen kuin ne täysin katosivat ruotsin alle. Vaan muistetaanko tuota merkittävää työtä? Ei, yhä se pölyttyy arkistoissa ja kirjastojen takahyllyillä. Isät eivät lue sitä pojilleen eivätkä äidit laula lapsilleen. Sitä ei opeteta kouluissa vaikka on kyse Suomen kansan historiasta, sen omasta kielestä ja kulttuurista!" Relander pamautti nyrkkinsä pöytään ja hurraahuutoja kohosi yleisön seasta.

"Kerron teille kohta miten tuo suomalaisen ja ennen kaikkea suomenkielisen kirjallisuuden merkkipaalu syntyi mutta ensin, jos joku paikallaolevista ei halua sitä kuulla tai muuten tuntee aiheen loukkaavan, poistukoon nyt", Relander julisti ja osoitti dramaattisesti ovea. Lauri yritti kuikuilla ihmisten päiden yli totteliko kukaan kehoitusta, mutta kukaan ei liikahtanutkaan. Joku hurrasi uudestaan takarivissä.

Relander oli valloittava puhuja. Lauri piti historiasta ja Relander sai sen todella eloon. Lauri näki itsensä kaukaisilla takamailla, riipustamassa päreenvalossa paperille runoja joita harvahampaiset vanhukset lauloivat. Hän kiukustui muun yleisön mukana siitä halveksunnasta ja syrjinnästä jota Lönnrot akatemiassa kohtasi ja siitä miten tuo suuri ja tärkeä työ sysättiin syrjään tarpeettomana, köyhän kansan haihatuksena.

Hänestä oli kiehtovaa kuulla tuossa asemassa olevan miehen puhuvan suomea.

Parasta oli kuitenkin vihdoin kuulla jonkun puhuvan Kalevalasta.

Edellisenä kesänä kun äiti oli jälleen sairaana, isä lähetti Laurin nuorempien veljiensä kanssa Viipuriin enon luokse pois jaloista. Eno asui komeassa puutalossa kaupungin keskustassa. Talossa oli korkeat huoneet ja kakluunit nurkissa, mutta vaikuttavinta Laurin mielestä oli olohuoneen valtava kirjahylly. Se pursusi yli laitojensa, kirjoja oli limittäin, lomittain ja toistensa päällä. Oli ulkomaisia ja

kotimaisia, ruotsiksi tietysti ja jopa suomeksi: Topelius, Canth, Aho. Laurin kotona oli vain raamattu ja äidin naistenromaaneja. Siinä missä veljet viettivät kesän remuten serkkujen kanssa ympäri kaupunkia, Lauri istui samettipäällysteisellä sohvalla ja luki kirjahyllyä päästä päähän.

Yksi kirjoista kiinnitti Laurin huomion aivan erityisesti. Se oli valtava nahkakantinen opus jonka kylkeen oli vanhahtavilla kirjaimilla painettu "Kalevala". Hän ei ollut koskaan kuullutkaan siitä, mutta uteliaana nosti kirjan pöydälle ja käänsi varovasti ensimmäisen sivun.

Lauri ei ollut odottanut runoja. Pettyneenä hän vilkaisi paria ensimmäistä ja miltei sulki kirjan saman tien, mutta jokin kielessä tai ehkä sanojen rytmissä sai hänet aivan huomaamatta jatkamaan. Siinä vaiheessa kun Lauri tajusi että runot kertoivat sankareista ja seikkailuista mikään ei olisi saanut häntä lopettamaan.

Enon luona kävi silloin tällöin vieraita, tyylikkäitä miehiä ja meikattuja, tiukkailmeisiä naisia. He joivat kahvia, tupakoivat ja soittivat jatsia levysoittimessa. Lauri istui nurkassa kirja sylissään, hiirenhiljaa ettei häntä vain komennettaisi pois, ja kuunteli kuinka he puhuivat kirjallisuudesta, kulttuurista ja suomalaisuudesta. Lauri kuuli ensimmäisen kerran sellaiset sanat kuin virallinen kieli ja itsenäisyys ja tupakan ja hajuveden mukana häneen tarttui jotain peruuttamatonta.

Eräänä iltana kun keskustelu oli eksynyt taas kirjoista kansallistuntoon, joku mainitsi Kalevalan. Laurin sydän pompahti kurkkuun ja hän kuunteli hengitystään pidätellen kun seurue tuohtuneena puhisi akateemisen arvostuksen puutteesta ja katoavasta kansanperinnöstä. Lauri oli aivan kiihdyksissään. Hänellä ei ollut aavistustakaan että runot olivat oikeita. Ja vanhoja. Hän oli luullut että joku oli keksinyt ne aivan kuten tavallistenkin kirjojen tarinat.

Laurin pää vilisi kysymyksiä, mutta ennen kuin hän sai kerätyksi tarpeeksi rohkeutta avatakseen suunsa, eno avasi tahollaan konjakkipullon ja keskustelu katosi uusille urille.

Tämän jälkeen Kalevala ei jättänyt Lauria enää rauhaan. Kesän loputtua paksukantinen kirja jäi enon hyllyyn, mutta tarinat elivät Laurin päässä. Iltaisin hän sommitteli omia tarinoita sen omituiseen nuottiin ja mielessään kuvitteli itsensä tupakantuoksuiseen salonkiin lukemaan niitä tyylikkaille ja älykkäille ihmisille. Öisin hän istui tulen ääressä ja lauloi rahisevalla äänellä runoja lapsilleen ja lapsenlapsilleen ja heräsi aamulla ääni käheänä ja nenässään savun haju, epävarmana siitä mikä oli totta ja mikä unta. Hän pyysi isältä päästä Viipuriin suomenkieliseen realskolaniin,

mutta samana syksynä kuoli hevonen ja uusi piti ostaa velaksi ja se ei vain onnistunut, ei vaikka eno olisi majoittanut Laurin.

Koulussa Lauri ei aluksi puhunut Kalevalasta mitään. Hän tiesi että muutamaa yläluokkalaista poikaa kutsuttiin fennomaaneiksi, mutta yläluokkalaiset eivät vilkaisseetkaan Lauriin eikä hän muutenkaan halunnut herättää huomiota. Jotkut opettajat antoivat edelleen tukkapöllyä suomen puhumisesta tunnilla eikä kansallismielisiä puheita kouluaikana muutenkaan katsottu hyvällä.

Vähitellen Lauria alkoi kuitenkin ärsyttää.

"Miksemme me saa puhua omaa kieltämme koulussa?" hän kysyi suomenkielisiltä luokkatovereiltaan. "Mikä muka tekee ruotsin kielestä niin paljon paremman?"

Hän väitteli opettajan kanssa historiantunnilla ja sai arestia. Kerran hän jopa ompeli leijonalipun hihaansa, mutta isä pakotti ottamaan sen pois. Joskus Lauri tuli kotiin silmä mustana ja vaatteet nuhjussa, mutta hän ei välittänyt. Hän antoi takaisin sen minkä pystyi ja muutamat luokkatoverit olivat jo hänen puolellaan. Kukaan ei silti myöntänyt lukeneensa Kalevalaa. Kalevala puolestaan ei irrottanut otettaan Laurista ja unet jatkuivat niin elävinä että Laurista tuntui että jos hän yrittäisi, hän voisi astua niihin oikeasti.

Isää ei lainkaan miellyttänyt se että Lauri joutui jatkuvasti vaikeuksiin. Isä ei muutenkaan piitannut koko suomalaisuusliikkeestä. "Esivaltaa täytyy kunnioittaa", hän sanoi. "Kunnon suomalainen tekee työnsä eikä lähde mukaan kaiken maailman humputuksiin." Äiti sen sijaan pyyhki Laurin haavat, korjasi heikoilla käsillään vaatteet ja sanoi että joskus oikean asian takia on vain kärsittävä.

Relander jatkoi puhettaan. Hän puhui kansan tarpeesta omaan menneisyyteensä, oikeudesta tulevaisuuteen ja suomalaisesta sielusta joka kuolee jos se tukahdutetaan. Vain häveliäisyys esti Lauria hyppäämästä ylös hurraamaan.

Äkkiä jostain kuului tuolien kalahtelua ja huuto: "Lögnare!" Yleisö kohahti ja kääntyi tuijottamaan miestä joka seisoi ja heristi nyrkkiään Relanderille. "Valehtelija! Kansankiihottaja!" Lauri ei tuntenut miestä, mutta mutinasta päätellen vierustoverit tunsivat.

"Mitä kaikkea kruunu onkaan hyväksenne tehnyt ja näinkö te maksatte takaisin?" mies julisti. "Kuin poika joka kääntyy isäänsä vastaan."

"Hurri!" joku huusi. "Heittäkää se ulos!" Järjestysmiehet ilmestyivät saliin, mutta ennen kuin tilanne kävi käsirysyksi Relander kolautti nuijalla pöytään ja vaati kaikkia rauhoittumaan.

"Antakaa miehen puhua."

"Ei sillä ole mitään sanottavaa", jostain kuului, mutta Relander kohotti tiukasti kätensä ja huutaja vaiken.

Mies pälyili hetken ympärilleen ennen kuin avasi suunsa: "Minä en ole suosittu mies tässä talossa, mutta en voi olla vaiti kun veljeni sokeina tahtovat purra kättä joka sitä ruokkii." Yleisöstä alkoi kuulua mutinaa ja mies jatkoi kiireesti: "Ajatelkaa sitä kaikkea hyvää mitä kruunu on meille antanut, leivän, koulun ja työtä sitä haluaville. Eikö se ole pitänyt meistä huolta ja vuosisatojen ajan suojellut meitä vihollisilta. Nytkö meidän pitäisi kääntyä sitä vastaan?"

Lauri puristi kätensä nyrkkiin. Mitä mies oikein yritti? Eikö hän tajunnut millaisen vastaanoton saisi? Ja miten joku kehtasi puhua moisia? Relander sen sijaan pysyi tyynenä ja vastasi ennen kukaan ehti huutaa mitään väliin.

"Suomi on oma kansansa, jolla on oma kieli ja oma sielu. Emme pyydä muuta kuin oikeutta vaalia niitä."

Mies pudisti päätänsä. "Se ei jää siihen, ehei. Kohta joku sanoo että meidän pitäisi olla oma maamme ja itsenäisiä ja miten sitten käy." Hän heristi sormeaan ja sanoi tiukasti: "Ryssiä meistä tulee. Ryssiä me olisimme jo nyt jos kruunu ei suojelisi meitä. Meistä tulisi kommunisteja. Kommunisteja kaikki tyyni!"

Lauri ei enää kestänyt. Hän pomppasi pystyyn ja karjaisi: "Olet hullu! Minä olen suomalainen ja ylpeä siitä. Minä puhun suomea siellä missä haluan ja minusta tulee muutakin kuin kruunun palvelija ja maankyntäjä!"

Yleisö puhkesi välittömästi raikuviin aplodeihin ja jostain kuului huvittunutta mutta hyväksyvää huutelua. Mies yritti julistaa vielä jotain, mutta vierustoverit kävivät häneen käsiksi ja tarvittiin järjestysmiehet kiskomaan kärhämöitsijät salista. Lauri tajusi samassa mitä oli tehnyt ja kasvot punaisina kyyristyi takaisin paikalleen. Hän tuijotti lattiaa korvat humisten samalla kun Relander paukutti nuijallaan järjestystä saliin. Isä ei tykkäisi yhtään kun kuulisi tästä.

Lopulta oli taas hiljaista ja luento jatkui. Lauri ei kuullut siitä mitään. Luennon loputtua hän yritti livahtaa huomamatta ulos, mutta jäi tungoksessa jumiin ja viimeisten joukkoon. Äkkiä joku kutsui häntä nimeltä. Lauri kääntyi ja näki miten

puheenjohtaja viittilöi hänelle salin etuosasta vierellään Relander joka pakkasi tavaroitaan.

Lauri käveli epäröiden heidän luokseen.

"Sinähän olet yksi Rajamäen pojista etkö olekin?" puheenjohtaja sanoi.

Lauri nyökkäsi. "Lauri Rajamäki", hän sanoi.

Heidän vieressään Relander taitteli silmälasinsa taskuunsa ja ojensi Laurille kätensä. "Hauska tavata, Lauri Rajamäki."

Lauri vastasi kädenpuristukseen ja tuntui kuin jotain hänen aivojensa takaosassa olisi liikahtanut. Hän kykeni vain nyökkäämään uudestaan.

"Hyvä puheenvuoro. Erittäin ytimekäs. Olen aina ollut sitä mieltä että suurin voima ja vahvin tunne löytyy nuorisosta."

Lauri tunsi lehahtavansa entistäkin punaisemmaksi.

"Käyt ilmeisesti realskolania", Relander jatkoi.

Lauri nyökkäsi taas.

"Montako vuotta sinulla on jäljellä?"

"Kolme."

"Oletko ajatellut mitä aiot sen jälkeen?"

"En, tai siis en tiedä mihin isällä on varaa..."

"Oletko harkinnut yliopistouraa?"

Kyllä. "Ehkä."

Relander otti laukustaan pienen mustan kirjan ja ojensi sen Laurille. Se oli Kalevala. Paperikantinen nidottu versio jonka kannessa oli piirros soturista miekka kädessä. Sama kirja jota Relander oli lukenut luentonsa alussa.

"Sitä odotellessa, herra Rajamäki", Relander sanoi eikä Lauri kyennyt kuin tuijottamaan hämmästyksestä mykkänä.

Ulkona Lauri avasi heti kirjan ja selasi sitä. Siinä ei ollut nahkakansia niin kuin enolla, mutta runot olivat samat, sanat olivat samat. Hän luki niistä muutaman ensimmäisen ja tunsi tutun lumouksen kutittavan selkäpiitään. Tarina kurotti kohti Lauria ja hän tunsi houkutusta tarttua siihen, jatkaa vain lukemista, seistä kadulla kunnes tuli pimeä ja kadota toiseen maailmaan. Sen sijaan hän tunki kirjan turvaan paitansa alle ja juoksi koko matkan kotiin.

II

Karelska näset, 1941

Jansson paiskasi korsun oven auki, astui kiireesti sisään ja läimäisi oven takaisin kiinni ennen kuin Erkki ehti edes hätkähtää.

"Aivan toivotonta, ei siellä näe nenäänsä pidemmälle", Jansson murahti ja samalla hetkellä räjähdys ravisutti korsua niin että multakokkareita tippui niskaan. Jansson lykkäsi kiväärinsä telineeseen ja pudisteli lumet ja liat vaatteistaan. Sitten hän käveli kamiinalle hakemaan mukillisen korviketta jonka jälkeen istahti laverilleen ja taputteli etsivän näköisenä taskujaan. Erkki seurasi toimitusta omalta puoleltaan korvat humisten.

"Rajamäki, ei sinulla olisi tupakkaa?" Jansson kysyi. Nurkassa Rajamäki nosti katseensa kirjastaan ja pudisti päätään. Rajamäki ei polttanut, Erkki oli ehtinyt huomata, ainoastaan luki aina kun tuli rauhallinen hetki.

Jansson käänsi toiveikkaasti katseensa Erkkiin, joka vaiti kaivoi askin taskustaan ja ojensi Janssonille, joka poimi yhden ja sytytti sen saman tien. Erkki laittoi askin takaisin taskuunsa ja yritti estää kättään vapisemasta.

Jälleen räjähdys. Katon hirret natisivat.

"Iivana sitten jaksaa. Yrittävät perkeleet varmaan läpimurtoa", Jansson sanoi. "Tukholmaa kuulemma pommitettiin viime yönä ja pudottivat ne paluumatkalla muutaman Turkuunkin. Vaikka kukaan meille mitään oikeasti kerro."

"Niillä on kiire koska Saksa hyökkää pian Neuvostoliittoon", Rajamäki sanoi kirjansa takaa.

"Onko noin? Saisivat pitää kiirettä. Minulle nimittäin sopisi että joku pommittaisi välillä ryssänpuoltakin", Jansson tuhahti ja puhalsi paksun savupilven ilmaan. "Miten monta yötä tuotakin on jo kestänyt. Hermothan tässä menee ja perse jäätyy kun mihinkään ei pääse. Hyökättäisiin edes, tai vetäydyttäisiin. Aivan sama kunhan jotain tapahtuisi."

Erkki kaivoi savukkeensa uudelleen esiin ja sytytti yhden vaikei niitä ollut enää montaa jäljellä. Hän imi ahnaasti savua keuhkoihinsa, mutta tupakka ei rauhoittanut tavalliseen tapaan. Kädet tahtoivat täristä koko ajan. Erkki pakotti ne pysymään aloillaan ja laski mielessään sekunteja seuraavaan räjähdykseen.

"Se on vain ajan kysymys. Neuvostoliitto on ollut saksalaisten tavoite alusta asti ja on selvää, että..." Rajamäki selitti taustalla. Erkki ei tiennyt Rajamäestä paljon muuta kuin että tämä oli akatemian professori ja suomalaisuusmiehiä ja kai niin tottunut selittämään ettei osannut lopettaa.

Huone keinui Erkin silmissä. Hän yritti kuvitella itsensä pois. Hän kuvitteli että räjähdykset olivat ukkosenjyrähdyksiä. Olisi tyyni kesäilta ja Erkki seisoisi kotirannassa katselemassa kuinka myrsky nousi järven takaa. Kun ensimmäiset pisarat putoaisivat, hän kipuaisi ullakolle kuuntelemaan kuinka ne iskivät peltikattoon kuin pommit.

Savuke tipahti Erkin sormista lattialle. Hän vapisi koko ruumiiltaan ja huohottaen painoi pään käsiinsä. Hän halusi pois. Kotirantaan, tuttuun tupaan, omaan sänkyyn nukkumaan. Sisko aikoi kesällä naimisiin ja Erkki halusi häihin. Hän oli liian nuori tähän, hän ei halunnut kuolla haisevassa korsussa keskellä korpea pää koipien välissä.

"Poika, oletko kunnossa?" Janssonin ääni kuulosti huolestuneelta. Erkki yritti nyökätä, mutta siitä ei tullut mitään. Häntä hävetti, hän ei ollut mikään alokas joka laskee alleen ensimmäisessä taistelussaan. Jansson nousi ja istui Erkin viereen. "Hei, ei tässä mitään. Kaikille käy joskus noin. Hengitä vaan ihan rauhassa. Otatko viinaa?"

Erkki nosti katseensa epäuskoisena. "Viinaa?"

"No viinaa, viinaa", Jansson sanoi ja kaivoi laverinsa alta peltisen pakin.

Rajamäkikin oli laskenut kirjansa alas. "Sinulla on viinaa sänkysi alla?"

"Haluatko?" Jansson kysyi ja heilutti pakkia niin että hölskyi. Rajamäki pudisti päätään. Erkin suusta pääsi pieni hysteerinen tirskahdus.

Jansson kaatoi mukiin lorauksen ja ojensi sen sitten Erkille. Aine haisi kamalalle ja maistui vielä pahemmalle mutta Erkki kulautti silti mukin tyhjäksi. Viina poltti kurkkua ja asettui sitten möykyksi Erkin vatsaan. Hän hengitti edelleen raskaasti ja kylmä hiki liimasi paidan ihoon.

"Meillä oli vanhassa komppaniassa yksi mies joka meni aivan lukkoon", Jansson sanoi ja kaatoi reippaan lorauksen korvikkeensa joukkoon. "Ei vain kestänyt enää vaan istui vain nurkassa ja tuijotti eteensä, ei vastannut vaikka huudettiin eikä noussut kuin syömään ja kuselle. Silloinkin liikkui kuin ruumis, ei nähnyt eikä kuullut mitään. Lääkintämies sanoi ettei siitä enää miestä tule ja että se pitäisi päästää kotiin."

Jansson otti kulauksen mukistaan.

"Miten siinä sitten kävi?" Rajamäki kysyi.

"No ei sitä voinut sielläkään pitää. Meidän piti lähteä etenemään aamulla joten luutnantti pakotti sen väkisin liikkelle. Lopulta se jäi kesken hyökkäyksen seisomaan keskelle aukeaa." Jansson vei sormen ohimolleen. "Phiu."

Jansson kulautti mukinsa tyhjäksi. "Niin siinä käy jos rupeaa jänistämään ja herrat huomaa. Että kuppi tyhjäksi vain poika."

Erkkiä puistatti ja hän oli varma että oksentaisi kohta.

"Luojan tähden, Jansson, älä ole täysi hölmö", Rajamäki sanoi ja nousi ylös. Hän sulki kirjansa ja ojensi sen Erkkille. "Kokeile tätä. Jos ei muuta niin ehkä se saa ajatuksesi toisaalle."

Erkki tarttui kirjaan. Se oli pieni ja musta ja sen kannessa vanhanaikainen soturi ojenteli miekkaansa. "Kalevala?"

Rajamäki nyökkäsi. "Oletko lukenut sitä koskaan?"

Erkki pudisti päätään ja lehteili sivuja. Koulussa oli mainittu Kalevala historiantunnilla, mutta sen jälkeen oli palattu lukemaan kuninkaista.

"No sepä auttaa", Jansson puuskahti. "Pistää nyt poika lukemaan runoja."

Rajamäki mulkaisi Janssonia. "Kalevala on suomalaisen kulttuurin kulmakivi ja sen lukeminen tekisi hyvää itse kullekin."

"Säästä akatemiahöpötykset niille joita kiinnostaa. Jotkut meistä murehtivat tällä hetkellä enemmän omasta perseestään kuin kulmakivistä."

"Sinä vaarannat takamuksesi kruunun puolesta joka hetki, voisi kuvitella että sinua kiinnostaisi kovasti kuka siitä määrää."

Jansson murahti ja täytti mukinsa uudelleen. "Se ei Tukholman herroja hätkäytä mitä me täällä ajattelemme. Ruotsalainen käskee ja suomalainen vuotaa verta. Niin se vaan on ja tulee olemaan."

"Sitä enemmän syytä tavoitella itsenäisyyttä."

"Siihen ei runous auta."

Erkki selaili kirjaa ja valitsi summamutikassa pätkän. Teksti oli pientä ja kieli vaikeampaa kuin hän oli odottanut, mutta sen rytmiin oli yllättävän helppo päästä kun keskittyi. Nuori mies oli lähdössä kostoretkelle äitinsä vastusteluista huolimatta. Se tuntui sopivalta tilanteeseen joten Erkki jatkoi lukemista:

"Emo estellä käkesi, varoitteli vaimo vanha:

'Ellös menkö poikaseni, noihin Pohjolan sotihin!

Siellä surmasi tulevi, kuolemasi kohtoavi."

Erkin äiti ei estellyt kun saattoi Erkkiä junalle, sillä mitäpä siihen oli kellään sanomista kun käsky rintamalle kävi. Isä oli jäykkä ja puhumaton vaikka Erkki oli toivonut rohkaisua. Sisko itki koko aamun ja edellisen illan. Erkki kirjoitti kotiin aina kuin pystyi. Äiti lähetti villasukkia ja alusvaatteita ja muuta tarpeellista tavaraa mistä Erkki oli kiitollinen.

Mutta Lemminkäinen ei kuunnellut äitiään vaan ryntäsi innoissaan sotaan ja Erkki upposi tarinaan. Todellisessa maailmassa pommit jatkoivat putoamistaan, mutta Erkki lipui jonnekin kauas. Hän kuljetti sormeaan riviltä toiselle, välillä tapaillen sanoja ääneen ja pakeni tarinaan jossa sota voitettiin loitsuilla ja aarre ryöstettiin laululla. Kun yksi runo loppui, hän valitsi seuraavan. Hän hiihti hiiden hirven ja pakeni Pohjan akkaa sampo mukanaan. Kivääri vaihtui miekkaan kun nuorukainen muuttui partasuuksi sankariksi.

Erkki ei edes huomannut kuinka hänen hengityksensä tasaantui ja kädet lakkasivat tärisemästä. Ensimmäisen kerran päiväkausiin oli hiljaista. Oli vain mies ja kirja ja kun katosta tipahteli multaa sivuille, Erkki pyyhki sen hajamielisesti pois. Palaneen haju leijui jostain, mutta se ei ollut sodan ja kuoleman katkua, vaan rakovalkean ja savupirtin lämmin tuoksu. Jossain mielensä pohjalla Erkki tajusi että Jansson ja Rajamäki kävivät levottomiksi, mutta hän ei kiinnittänyt siihen huomiota vaan palasi tarinaan. Se oli jo niin lähellä, se kietoi häntä hellästi mutta tiukasti otteeseensa ja odotti oikeaa hetkeä. Erkki tiesi että hänen tarvitsisi vain päästää irti tästä todellisesta maailmasta ja sitten hän-

Äkkiä räjähdys, kovempi kuin mikään edellisistä, ravisutti korsua ja tempaisi Erkin hereille. Astiat lentelivät lattialle ja Erkki miltei tipahti laveriltaan kun maata ja puunsäleitä satoi niskaan. Puolipökerryksissä hän kohotti katseensa ja ehti nähdä miten Jansson yritti ovelle, mutta Rajamäki vain tuijotti Erkin kirjaa haikea ilme kasvoillaan.

Sitten katto romahti alas yhtenä valtaisana vyörynä.

Erkki tuli ensimmäisen kerran tajuihinsa kun häntä nostettiin paareille ja toisen kerran sairaalassa. Hoitajat sanoivat että hänellä oli käynyt tuuri. Vasen jalka oli mennyttä, mutta henki säilyi. Kotiinlähtö olisi varmasti tiedossa.

Pieni mustakantinen Kalevala lepäsi Erkin vieressä pöydällä. Hoitajat kertoivat että hän oli puristanut sitä rintaansa vasten. Erkki poimi kirjan käteensä ja ajatteli sekavin tuntein sitä ja Rajamäkeä ja miten Rajamäki oli viimeisillä hetkillään

sitä katsonut. Erkistä tuntui kuin hän olisi melkein löytänyt jotain, mutta menettänyt viime tipassa. Hetki oli mennyt eikä hän ollut varma palaisiko se enää.

Erkki sulki silmänsä ja painoi kirjaa itseään vasten. Hän olisi palauttanut sen, muttei ollut enää ketään jolle sitä palauttaa.

Rantasalmi, 1975

Erkki oli juuri saanut lipun salkoon kun kiiltävä Volvo kaarsi pihaan ja pysähtyi krookuksiin. Hilja ilmestyi samassa kuistille astiapyhyhe käsissään.

"Nytkö ne jo tulivat, minulla on kaikki kesken," Hilja päivitteli ja kiiruhti kohti tulijoita. Erkki poimi keppinsä ja lähti nilkuttamaan samaan suuntaan.

Kuljettajan ovi avautui ja pitkä nuori mies nousi venytellen ulos. Juhani oli antanut taas hiustensa kasvaa ja housutkin olivat samanlaista vihreää samettia kuin niissä kuvastoissa joita posti toi ja Hilja selaili ennen kuin antoi Erkille saunan sytykkeeksi. Juhani heilautti kättään samalla kun matkustajan puolelta nousi pikkuruinen nainen saappaissa ja räikeässä tyköistuvassa mekossa. Erkki pudisti päätään. Juhani vielä meni, mutta Agnetan tyyliä hän ei ollut koskaan oppinut ymmärtämään.

"Hyvää itsenäisyyspäivää! Niin mukavaa kun pääsitte", Hilja huudahti. Agneta hymyili ja avasi takaoven ja päästi ulos tytön, yhtä pienen ja vaalean kuin äitinsä. "Karolina, oletpa kasvanut."

Karolina tuijotti epäluuloisen näköisenä ensin Hiljaa ja sitten Erkkiä.

"Karolina, var nu inte blyg", Agneta sanoi. "Det är bara mummi och ukki. Du kommer ihåg dem."

"Miten ensimmäinen luokka on sujunut?" Hilja kysyi.

"Bra", Karolina vastasi kulmiensa alta.

"Muistatkos miten se sanotaan suomeksi", Juhani pisti väliin. "Mummin ja ukin kanssa puhutaan suomea."

Karolina vilkaisi isäänsä, nyökkäsi ja sanoi: "Hyvin."

Erkki katsoi Juhania kysyvästi. Juhani puolestaan vilkaisi nopeasti Agnetaa.

"Laitoimme Karolinan sittenkin ruotsinkieliseen kouluun", Juhani selitti ja jatkoi ennen kuin Erkki ehti sanoa mitään: "Se on lähempänä ja Karolinan

tarhakaverit menivät myös kaikki sinne. Oppiihan hän joka tapauksessa suomen kotona."

"Mutta..."

"Eiköhän ole aika siirtyä sisälle", Hilja sanoi nopeasti. "Kohta rupeaa satamaankin."

"Odota, minulla on jotain", Agneta huudahti murteellisella suomellaan ja kurottui ottamaan jotain takapenkiltä. Hän ojensi leipomon valkoisen laatikon Hiljalle. "Suklaakakku. Ennen kuin mansikat tulevat."

"Hyvänen aika, eihän teidän olisi tarvinnut."

"On juhlapäivä."

Hilja otti kakun ja lähti Agnetan kanssa jutellen talolle. Karolina seurasi perässä tiukasti äitinsä helmoissa kiinni. Juhani ryhtyi nostamaan matkalaukkuja takakontista.

"Tarvitsetko apua?" Erkki kysyi.

"Ei, kyllä tämä menee."

Erkki huokaisi ja nilkutti takaisin päin. Kyllä se vaan sadetta taisi pukata. Harmaita pilvenriekaleita alkoi kerääntyä taivaalle ja jalkaa kolotti kuten aina huonolla säällä. Tai sitten proteesi hiersi taas, mistä sitä aina tiesi.

Erkki nousi varovasti askelmat ulko-ovelle ja astui sisään. Eteisessä oli hämärää, mutta hän ei viitsinyt sytyttää valoja tähän aikaan päivästä. Puhelinpöydällä oli keväinen pöytäliina ja virpojien vitsoja maljakossa. Hilja nautti kun sai koristella taloa. Juhani vanha huonekin oli ollut laitettuna jo viikon. Ymmärsihän Erkki että elämä siellä pääkaupungissa oli kiireistä, mutta voisi poika äitiään käydä tervehtimässä muutenkin kuin joskus harvoin pyhinä. Karolinakin oli kasvanut niin että hyvä kun tunnisti.

Vai ruotsinkielinen koulu. Ja suklaakakku oikein leipomosta. Hilja oli leiponut maanantaista asti, vaan mitä kahvipöydässä syötäisiin.

Olohuoneesta kuului ääniä, mutta Erkki meni keittiöön ja kaatoi itselleen kupin kahvia. Se oli päivän toinen ja kylmää ja kitkerää, mutta kunnan loraus maitoa tekisi ihmeitä. Lääkäri oli varoitellut kahvinjuonnista, samoin kuin rasvasta ja suolastakin, mutta pitihän ihmisellä jotain paheita olla. Erkki oli ylpeä siitä ettei ollut sodan jälkeen sortunut pulloon eikä koskenut enää tupakkaankaan. Silti ikä alkoi painaa.

Juhanin ääni sai Erkin vihdoin siirtymään kuppeineen olohuoneeseen.

"...ja kunhan rahoitus järjestyy, panostamme toden teolla länsimarkkinoihin." Juhani istui sohvalla Karolina vieressään. Karolina luki vanhoja Kalle Anka -lehtiä joita Hilja säästi lapsivieraita varten. Agneta hypisteli valokuvia hyllynreunalla. Erkki rypisti otsaansa.

"Tuleeko sinusta sitten toimitusjohtaja?" Hilja istui nojatuolissa ikkunan alla ja pisteli nuppineuloja ompelukseensa. Erkki istui viereiseen tuoliin ja laski kuppinsa pöydälle.

"Toivottavasti. Elektroniikkateollisuus on nousussa ja kaikki on kiinni siitä että osuu oikeaan rakoon oikealla hetkellä."

"Sehän on hienoa", Hilja sanoi.

"Kenen rahoilla tämä tapahtuu?" Erkki pisti väliin.

"Suurin osa rahoituksesta on ruotsalaista, mutta jonkin verran tulee myös Saksasta ja Amerikasta", Juhani selitti. "Suomen markkinat ovat aivan liian pienet ja kehittymättömät jotta niistä olisi iloa. On suunnattava länteen."

Huoneen perällä Agneta poimi hyllyltä kehystetyn mustavalkoisen kuvan, jossa Erkki seiso nuorena ja terveenä sotilaspuvussa, ennen lähtöä sinne jonnekin. Erkin katseen huomattessaan hän hätkähti ja laski kiireesti kuvan takaisin hyllylle.

"Eikö Suomessa muka ole ahkeria työntekijöitä? Kyllä sitä työtä täälläkin tarvittaisiin", Erkki sanoi.

Juhani nauroi, mutta vakavoitui kun näki Erkin ilmeen. "Suomessa ei vielä hallita tämän tason teollisuutta. Edes ilman sotaa se ei olisi ehtinyt kehittyä. Tarvitaan koulutusta, pääomaa..."

"Ilman sotaa? Ilman sotaa kävisit kauppaa Neuvostoliiton kanssa. Puhuisit venäjää!"

"Erkki..." Hilja sanoi varoittavasti.

"Joka tapauksessa", Juhani sanoi. "Projekti on hyvin lupaavalla mallilla ja jahka muutamme..."

"Muutate?" Erkki huudahti yllättyneenä. Oliko tästä ollut puhetta?

Juhani epäröi ja vilkaisi Agnetaan ennen kuin sanoi varovasti: "Me muutamme kesällä Södertäljeen."

Hilja hätkähti. Erkki otti kahvikuppinsa ja puristi sitä.

"Entä Karolinan koulu?" Hilja kysyi.

"Hän käy se Södertäljessä", Agneta sanoi.

"Eikä tämä ole edes välttämättä pysyvää", Juhani kiiruhti sanomaan. "Aluksi vain muutama vuosi ja sitten katsotaan uudelleen."

"Muutama vuosi? Miten Karolinan suomen käy?" Erkki puuskahti.

"Ei sille mitenkään käy", Juhani sanoi.

"Teet pojantyttyärestäni ruotsalaisen!"

"Karolinan suomi on aivan kunnossa."

"Ja voi olla suomalainen vaikka puhuukin ruotsi", Agneta huomautti väliin yllättävän terävästi.

"Suomalainen muistaisi mihin maahan kuuluu."

"Mitä tuo tarkoitti?" Juhani tivasi.

"Sitä että jotkut meistä muistavat mitä sodalla ansaittiin."

"Ei taas tuota", Juhani kivahti. "Sota sitä, sota tätä, sodasta on kolmekymmentä vuotta. Maailma on muuttunut!"

"Minä muistan sodan joka päivä, jokaisella askeleella!" Erkki veti housunlahkeensa ylös niin että proteesi ja säärentynkä näkyivät. "Tämän minä annoin Ruotsille. Mitä muuta se minulta vielä vaatii?"

Juhani ei sanonut mitään. Agneta käänsi katseensa.

"Ja eiköhän ole aika laittaa lounas tulemaan", Hilja totesi reippaasti ja asetti ompeluksensa sivuun. "Agneta, tulisitko auttamaan perunoiden kanssa?"

"Totta kai", Agneta sanoi.

"Ja yritetään sillä välin hillitä itsemme, onhan sentään juhlapäivä", Hilja sanoi ja vilkaisi Erkkiä painokkaasti ennen kuin poistui huoneesta ilmeisen helpottunut Agneta perässään.

Erkki tuijotti ulos ikkunasta. Taivas oli jo täysin pilvien peitossa.

"Isä..." Juhani yritti, mutta Erkki ei kääntänyt katsettaan. Hän tiesi olevansa typerä, mutta jatkoi ikkunan tuijottamista kunnes kuuli Juhaniin lähtevän huoneesta. Miten tämä taas tähän meni? Aina Juhaniin kanssa tuli riitaa. Pienenä Juhani oli ollut niin kiltti, kävi koulunsa ahkerasti ja auttoi kotona. Nyt häntä näki vain harvoin ja silloinkin pinnan alla kyti jotain mitä Erkki ei tunnistanut.

Erkki kääntyi, nousi seisomaan ja huomasi Karolinan istuvan edelleen sohvalla sarjakuvalehti sylissään ja hämmentynyt ilme kasvoillaan.

Ensin Erkki aikoi vain poistua paikalta, mutta ei kuitenkaan kehdannut. Sen sijaan kun ei muutakaan keksinyt, hän osoitti Karolinan lehteä.

"Onko tuo hyvä?"

Karolina nyökkäsi.

"Mistä se kertoo?"

"Siinä on sellainen ankka."

"Onko se hauska ankka?"

Karolina katsoi Erkkiä pitkään. Erkki mietti kuumeisesti jotain muuta kysyttävää. Hän ei ollut hyvä lasten kanssa. Ei hän ollut varmaan ollut kovin hyvä Juhankaan kanssa kun tähän oli tultu. Yhden epätoivoisen hetken hän oli aivan varma ettei näkisi Juhania eikä Karolinaakaan enää. He menisivät Ruotsiin eikä Erkki käynyt yhtään nuoremaksi, olisiko häntä vielä kun he palaisivat? Jos he palaisivat.

Hiljaisuus venyi kiusalliseksi ja Erkki oli jo lähtemäisillään kun Karolina sanoi: "Siinä on seikkailuja."

"Pidätkö seikkailuista?"

"Joo."

Erkki sai idean. "Minulla on kirja jossa on seikkailuja. Odotahan." Hän haki hyllystä Kalevalan. Se oli jo ikänsä näköinen, mutta yhä Erkki luki sitä säännöllisesti, yleensä vain runon sieltä, toisen täältä mutta joskus kun elämä painoi aivan erityisesti, hän saattoi viettää kokonaisen illan uppoutuen sen tarinoihin. Joskus ne tulivat jopa hänen uniinsa.

"Tässä kirjassa kerrotaan muinaisista suomalaisista. Sen nimi on Kalevala. Oletko kuullut siitä?"

Karolina otti kirjan ja pudisti päätään.

"Ei se haittaa, teille kerrotaan siitä varmasti koulussa." Paitsi että Karolina kävisi koulunsa Södertäljessä. Ehkä Erkki voisi pyytää Juhania lukemaan sitä vaikka iltaisin ääneen.

"Se näyttää oudolta", Karolina sanoi ja lehteili sivuja.

"Ne ovat runoja, ennen vanhaan tarinat kerrottiin noin. Haluatko kuulla?"

Karolina nyökkäsi ja antoi kirjan takaisin Erkille.

"Kaikki näistä eivät ole vielä aivan sinulle sopivia, mutta tässä on hyvä kohta", Erkki sanoi. "Vanha tietäjä on tehnyt hauen leukaluusta kanteleen jota kukaan muu ei pysty soittamaan. Kuuntelepa:

Sanoi vanha Väinämöinen: 'Ei ole tässä nuorisossa

kansassa kasuavassa eikä vanhassa väessä

tuon on soiton soittajaista, tuon ilon ilojajaista.

Joko Pohjola paremmin saisi soiton soittamahan,

tuon ilon iloamahan, jospa laitan Pohjolahan?"

Erkki lopetti lukemisen. Hänestä tuntui oudolta, aivan kuin jotain olisi mennyt pieleen. Kuin ovi jonka kuuluisi aueta olisikin lukossa. Yleensä Kalevalan lukemisesta tuli parempi olo, mutta nyt tutut sanat tuntuivat vääriltä hänen suussaan.

"Mitä pidit?" hän silti kysyi.

Karolina rypisti kulmiaan. "En tiedä."

"Ymmärsitkö mitä siinä sanottiin?"

"Ehkä."

"Haluatko kuulla lisää?"

"Kyllä kai", Karolina sanoi, mutta hamuili toisella kädellä sarjakuvaansa.

Samassa kuului Agnetan ääni: "Karolina, vill du ha hallonsaft med maten?"

"Ja, mamma!" Karolina pomppasi ylös ja pinkkasi keittiöön.

Erkki vei huokaisten Kalevalan takaisin hyllyyn ja oikaisi samalla Agnetan sotkemia kuvia. Miksi Agneta ärsytti häntä niin? Ehkä se johtui vain siitä että tämä oli kaupunkilainen. Ja ruotsinkielinen. Ja veisi hänen poikansa pois kotoa kauas Pohjolaan jossa kaikki oli parempaa ja hienompaa. Erkki katseli Juhanin ylioppilaskuvaa eikä kyennyt pyyhkimään outoa tunnetta mielestään. Miten ylpeä hän oli ollutkaan suvun ensimmäisestä valkolakista. Maailma oli ollut Juhanille kai liiankin avoin kun tämä ei kokenut Suomea jäämisen arvoiseksi. Kolmekymmentä vuotta sitten maailma oli Suomellekin avoin kun sota oli ohi ja koitti ansaittu vapaus. Oma maa, oma valta ja missä nyt oltiin, nuoriso haikaili takaisin Ruotsin perään.

Erkillä oli samanlainen olo kuin maatessaan kenttäsairaalan vuoteella kauan sitten. Kuin hetki olisi mennyt ohi ja jotain livahtanut ulottumattomiin.

Erkki istui takaisin ikkunan ääreen. Kahvi odotti edelleen pöydällä koskemattomana ja nyt se ainakin olisi juomakelvotonta. Ulkona Suomen lippu heilui tuulella koivujen keskellä ja Erkki kohotti sille kuppiaan. Ensimmäiset sadepisarat ropsahtelivat ruutuun ja hän toivotti niillekin onnea. Täytyi pysyä toiveikkaana. Maa heräisi eloon ja kohta olisi kesä ja olihan nyt sentään juhlapäivä.

"Hyvää itsenäisyyspäivää", hän sanoi.

Åbo, 2012

Maria olisi halunnut osata suomea, se kun olisi tehnyt elämästä niin paljon helpompaa. Toki hän osasi joten kuten lukea sitä ja seurata kevyttä keskustelua jos kaikki puhuivat hitaasti, mutta nyt se ei riittänyt.

"Onko se ihan pakko lukea suomeksi, sama tarinahan se on millä kielellä tahansa", Maria jupisi puhelimeen tutulla ruotsilla, mutta toisessa päässä Päivikki ei ollut kuulevinaan. "Jos korvattaisiin se vaikka jollain multimediaesityksellä, menisi Anderssoniin täydestä", Maria yritti samalla kun kaivoi avaimen repustaan ja räpelsi lukon auki. "Okei, okei, minä yritän. Nyt pitää mennä, nähdään huomenna. Joo, moi."

Maria sytytti valot eteiseen, ripusti takkinsa naulakkoon ja nosti kengät kuivumaan telineeseen. Keittiöstä kantautui puhetta ja ruuan tuoksua, joten isä ei ollut varmaan lähtenyt vielä yövuoroon. Maria laahusti ärtyneenä huoneeseensa ja pauskasi repun sängylle. Helppohan Päivikin oli puhua kun oli kaksikielinen eikä tarvinnut tapella taivutusten ja sijamuotojen kanssa.

Hetken puhistuaan Maria kaivoi laukustaan matikankirjan ja sen välistä taitellun a-nelosen. *Louhen lapset: musiikkifestivaali* siinä luki. Se olisi kesäkuussa Lapissa ja Maria tiesi että Päivikki ainakin olisi menossa kuten moni muukin kavereista. Päivikki oli tarjonnut kyytiäkin veljensä autossa. Siellä kuunneltaisiin metallia ja juotaisiin kaljaa ja tansittaisiin keskellä yötä rumpujen tahtiin eikä äiti ikimailmassa päästäisi.

Maria heitti kirjan ja paperin pöydälle ja laahusti olohuoneeseen.

"Joko tulit kotiin", äidin ääni kuului keittiöstä. "Miten koulussa meni?"

"Ihan hyvin", Maria vastasi. Hän ottaisi asian esille hiukan myöhemmin, ensin pitäisi miettiä mikä olisi hyvä lähestymistapa. Saanko lähteä festareille kun kaikki muutkin menevät?

Olohuoneen kirjahylly oli sekamelska. Lehdet, romaanit ja tietokirjat sokin eikä mistään löytänyt mitään. Maria tuijotti sitä aikansa ja meni sitten keittiön ovelle. Äiti laittoi juuri vuokaa uuniin ja isä luki sanomalehteä.

Maria melkein sanoi: "Saanko lähteä Lappiin festareille jos lupaan etten juo kaljaa?" Se sijaan ulos tuli: "Onko meillä Kalevalaa?"

Äiti kohotti päänsä yllättyneenä. "Kai meillä on, katsoitko jo hyllystä?"

"Siellä on vain ruotsinkielinen, eikö meillä ole suomenkielistä?"

"Sitten ei varmaan ole. Mihin sinä sitä tarvitset?"

"Meidän pitää tehdä siitä suomentunnille esitelmä. Se on osa jotain EU:n kulttuuriperintöprojektia. Päivikki haluaa tehdä vähemmistökielen näkökulmasta ja siihen on vähän pakko käyttää alkuperäistä materiaalia."

"Kuulostaa mielenkiintoiselta."

"Niin vissiin", Maria sanoi. Hän ei oikein tiennyt mitä aiheesta kirjoittaisi, mutta Päivikillä oli paljon ideoita. Päivikillä oli aina paljon ideoita.

"Meillä ei silti taida olla suomenkielistä Kalevalaa. Voisitko tehdä salaatin?"

Maria oli jo ottamassa tomaatteja jääkaapista kun isä kohotti yllättäen katseensa lehdestään.

"Karolina, odota, entä ukkisi tavarat? Eikö niissä ollut jotain?"

Äiti pysähtyi ja näytti miettivältä. "Olin aivan unohtanut. Voi ollakin. Ne taitavat olla edelleen vaatehuoneessa."

Äiti kiiruhti keittiöstä. Isä taitteli lehden kasaan ja seurasi Marian kanssa perässä. Vaatehuonekin oli sekaisin ja äiti sai penkoa hyvän tovin ennen kuin kaivoi sen uumenista pölyttyneen pahvilaatikon.

"Pitäisi joskus jaksaa käydä nämä huolella läpi", äiti sanoi ja laski laatikon olohuoneen pöydälle.

Laatikon sisällä oli valokuvia, papereita, kirjeitä, kirjoja ja pikkusälää. Muistoesineitä, Maria arveli. Hän poimi käteensä haalistuneen mustavalkokuvan, jossa nuori mies poseerasi sodanaikaisessa univormussa.

"Tuo on ukkini", äiti sanoi. "Isäni isä." Äiti näytti toista valokuvaa, siinä vakavailmeinen pikkutyttö istui pihakeinussa vanhan miehen ja naisen välissä. "Tuossa olen minä kuuden tai seitsemän vanhana. Tuo toinen on mummini, kävimme aina heidän luonaan ennen kuin muutimme Ruotsiin."

"Ei paljon hymyilytä", isä huomautti.

"Olin ujo lapsi", äiti sanoi.

Maria etsi kuvista omia piirteitään. Nenä ainakin oli sama kuin nuorella sotilaalla, samoin leuan kaari. Oli omitusta ajatella että tämä oli joskus elänyt, että hänestä johti suora linja Mariaan.

"Katsokaas tätä!" isä huudahti ja näytti sinikeltaisessa nauhassa roikkuvaa pientä arvomerkkiä. "Tämä on Itä-Suomen prikaatin tunnus ja tämä", isä nosti esille hopeisen pinssin. "Tässä on veteraanijaoston merkki. Täällä on vaikka mitä, sotilaspassi, kotiuttamispaperit, pitäisi viedä nämä pojille näytettäväksi."

"Mahtaako teidän saunaseuraa kiinnostaa?" äiti epäili.

"Mikä ettei. Tai voisi alkaa tehdä sukututkimusta. Näillä on kulttuurihistoriallistakin arvoa."

Maria hypisteli hylsystä tehtyä pilliä. Häntä ei ollut historia koskaan pahemmin kiinnostanut. Ei hän oikein edes tiennyt mikä häntä kiinnosti. Kohta pitäisi päättää miksi isona rupeaisi eikä Marialla ollut aavistustakaan. Vanhemmat painostivat lukioon ja kyllä Maria varmaan sinne menisi, mutta... Päivikillä ei ollut moisia ongelmia. Tämä halusi suojella luontoa, vastustaa globalisaatiota ja liftata ympäri Eurooppaa. Päivikki oli ylpeä suomalaisesta identiteetistään ja oli muuttanut nimensäkin. Vanha nimi oli Lise eikä kukaan saanut käyttää sitä. Maria ei edes tiennyt minkä nimen itse ottaisi jos haluaisi. Hänen elämässään ei ollut koskaan tapahtunut mitään erikoista. Hän ei ollut koskaan matkustanut ulkomaille, hän ei ollut koskaan oikeasti seurustellut, hän ei ollut koskaan tehnyt mitään mitä muut kadehtisivat. Äitikin oli asunut lapsena Ruotsissa. Miksei äiti olisi voinut edes opettaa Marialle suomea?

Saanko lähteä Lappiin koska haluan kuulua johonkin?

"Tässä se on!" Äiti poimi laatikosta pienen mustakantisen kirjan. Maria kurotti katsomaan. Sen kannessa oli jonkinlainen tyylitelty soturihahmo ja vanhanaikaisia kirjaimia.

"Muistan että ukki näytti sen minulle joskus, mutta en ole koskaan lukenut sitä."

Isä otti kirjan ja selaili sitä. "Painettu vuonna 1919. Onkohan tämä arvokas?"

"Tuossa kunnossa tuskin", äiti sanoi.

"Voisi ottaa selvää."

"Ei sitä nyt myymään ruveta. Se on perintöä."

Maria pyysi kirjan isältä ja avasi sen varovasti. Paperi oli kellastunut ja osa sivuista irti. Etukanteen oli kirjoitettu huolellisella vanhanajan kaunolla nimi: *Lauri Rajamäki*. Nimi ei sanonut Marialle mitään, mutta jossain hän tunsi oudon pienen liikahduksen.

Mariakaan ei ollut koskaan lukenut Kalevalaa. Tarinat hän tietysti tunsi koulusta. Hän käänsi varovasti ensimmäisen sivun. *Mieleni minun tekevi, aivoni ajattelevi*. Hän ei ymmärtänyt sanaakaan.

"*Lähteäni laula-ma-han.*" Ääneen se oli hiukan helpompaa ja Maria jatkoi tahtomattaan. Hän ei ymmärtänyt puoliakaan lukemastaan, mutta sanoissa oli rytmi, ne soljuivat kieleltä kuin itsestään ja ennen kuin huomasi, veivät mukanaan.

Taustalla isä ja äiti keskustelivat, mutta Maria ei enää kuunnellut. Jokin kosketti häntä, tarttui tiukasti ja piti otteessaan. Hän lipui ajan virtaan ja jokainen säe kiskoi häntä syvemmälle. Äidin ukki oli lukenut tätä kirjaa, ihminen joka oli kuollut kauan ennen Marian syntymää. Hän oli osa sukupolvien ketjua. Vihdoin hän oli löytänyt jotain. Tai jokin oli vihdoin löytänyt hänet.

Äkkiä virta muuttui koskeksi. Maria pyristeli sen mukana, eikä olisi voinut lopettaa lukemista vaikka olisi halunnutkin. Hän syöksyi eteenpäin ja jossain aukesi ovi helpotuksesta huohtaen. Maria lennähti siitä sisään ja oli kaukana. Hän haistoi tupakan, hien ja korsun kuolleen ilman. Hän kuuli keinutuolin narinan ja kevätsateen ropinan ikkunaan. Sitten pisarat räjähtivät valtavana ryöppynä ja Maria istui kapealla penkillä lämpimän auringonpaisteen tulviessa ikkunoista. Taustalla väkijoukko kohisi, taputti ja hurrasi.

Maria katsoi alas ja näki ryhmyisten sormien kääntävän sivua. Vähitellen rypyt silenivät ja sormet muuttuivat ensin nuoren miehen, sitten nuoren pojan käsiksi. Tuli rätisi hämärässä pirtissä ja savu kirveli silmiä. Maria kuuli käheän äänen laulavan samaa runoa jota hän itse sitä luki, mutta niin paljon vahvemmin. Se kiskoi ja kietoi Marian itseensä ja pian hän tajusi itsekin laulavansa.

Maria putosi yhä kauemmas. Laulu hänen suussaan muuttui, tarina muuttui, mutta pysyi silti samana eikä se ollut enää tarina vaan loitsu. Se oli ikivanha, se oli pyhä, se syntyi kun joku halusi sitä tarpeeksi, kun joku astui toiseen maailmaan ja jätti oven auki perässään. Se eli ja odotti ja löysi ne jotka olivat heikkoja tai tyhjiä tai vain eksyksissä ja vei heidät mukanaan ja täytti tarinoillaan kuin astiat kunnes läikkyi yli ja loi uusia maailmoita aina uudestaan ja uudestaan kunnes sillä oli tuhat muotoa ja tuhat tuhatta ääntä.

Tämä ei ole ainut maailma jossa elämme, on toisia ja toisia ja joissain loitsu on heikompi ja toisissa se on vahvempi, mutta kaikissa se odottaa ja elää ja kasvaa ja jonain päivänä se pääsee vapaaksi ja sitten kaikki maailmat ovat yhtä ja kaikki tarinat ovat yhtä. Maria oli riemuissaan, se halusi hänet ja hänen tarvitsisi vain kurottaa, tahtoa hiukan enemmän, laulaa hiukan kovempaa, sitoa osa itsestään tähän toiseen, ihmeelliseen maailmaan.

Ja niin hän tekikin.

Maria säpsähti hereille. Ulkona oli pimeää ja asunnossa hiljaista. Isä oli lähtenyt töihin ja keittiöstä kuului astianpesukoneen hurinaa. Heikko savun haju leijui ilmassa. Maria ei kyennyt ravistamaan outoa tunnetta mielestään. Oli kuin olisi

tapahtunut jotain tärkeää, mutta hän ei oikein tiennyt mitä. Hiukan pöllähtäneenä hän kääntyi takaisin kirjan puoleen. Hänen oli saatava tietää mitä seuraavaksi tapahtui vaikka oli myöhä ja läksyt pitäisi tehdä.

Niinpä Maria käänsi haurasta sivua, sulki todellisen maailman mielestään ja savun hajun vähitellen voimistuessa alkoi lukea.